

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

УДК 37.018.5.001.73(47)

Леся Колток, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

У статті автором проведено аналіз та теоретичне узагальнення проблеми впровадження освітніх реформ у початковій ланці освіти, висвітлюються напрями та основоположні принципи нововведень у початковій школі, визначено групи компетентностей, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань, акцентується увага на тому, що вчителі повинні реалізувати нові дитиноцентристські підходи до навчально-виховного процесу.

Ключові слова: принципи реформування змісту освіти, гуманізація освіти, диференціація освіти, інтеграція змісту освіти, зміст початкової освіти, підготовка вчителя початкових класів, компетентність.

Літ. 6.

Леся Колток, кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики и методики начального образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ВЕДУЩИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ НОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В НАЧАЛЬНОМ ЗВЕНЕ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье автором проведен анализ и теоретическое обобщение проблемы внедрения образовательных реформ в начальном звене образования, освещаются направления и основополагающие принципы нововведений в начальной школе, определены группы компетенций, которых каждый требует для личной реализации, развития, активной гражданской позиции, которые способны обеспечить жизненный успех молодежи в обществе знаний, акцентируется внимание на том, что учителя должны реализовывать новые ребенокцентристские подходы учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: принципы реформирования содержания образования, гуманизация образования, дифференциация образования, интеграция содержания образования, содержание начального образования, подготовка учителя начальных классов, компетентность.

Lesya Koltok, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy and Methods of Primary Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE GUIDELINES OF REFORMING OF NEW EDUCATIONAL POLICY IN THE INITIAL LINES OF EDUCATION

The education of the XXI century is education for a person. Its core is the developing, cultivating the dominant education of the responsible person who is capable of self-education and self-development, and is able to use the acquired knowledge and skills for creative problem solving, think critically, develop various information, aspires to change ones life and life of country.

The author analyzes the theoretical generalization of the problem of implementing of the educational reforms in the initial level of education, highlights the directions and fundamental principles of innovations in elementary school, identifies the groups of competencies that everyone needs for personal development, active citizenship, which can provide life success for young people.

The modern content of elementary education should be multicomponent and national because it is an objective precondition for the implementation of its developmental and educational functions. In adopting the paradigm of personal-oriented, competent education, teachers must implement the new child-centered approaches to the educational process. In the center of attention of modern elementary school is a student with ones talents, abilities, and potential opportunities.

Today it is impossible to teach traditionally: a student should be in the center of the educational process. From ones creative activity in the classroom, the ability to reason, to justify ones thoughts, to communicate with the teacher, the students depend on the success of the conscious mastery of the school curriculum.

Elementary education gradually becomes more active, creative for both teachers and students. More and more educators understand the purpose of the educational process not only as educational achievement of students, but also as a holistic influence on the personality of the child.

Keywords: the principles of reforming the content of education, humanization of education, differentiation of education, the integration of content of education, a content of elementary education, the preparation of elementary school teacher, a competence.

Постановка проблеми. Освіта XXI століття – це освіта для людини. Її стрижень – розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, умеє використовувати набуті знання й уміння для творчого розв’язування проблем, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя й життя своєї країни [3, 5].

Надто складно передбачити майбутнє наших дітей, покладаючи на школу завдання забезпечити їх знаннями на все життя. Нестабільність світу, інтенсивність соціально-економічних і технологічних змін зумовлюють потребу вчитися впродовж життя. Тому в сучасній школі на перший план ставиться не накопичення дитиною інформації, а засвоєння нею інтелектуальних технік, які є складовими культури і невід’ємною частиною змісту освіти. Епіцентром у навчанні має бути інтерес, розвиток пізнавальної активності школярів, формування в них позитивного ставлення до процесу і результатів своєї праці.

Сьогодні неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Від його творчої активності на уроці, вміння міркувати, обґрунтовувати свої думки, спілкуватися з учителем, учнями залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми.

Початкова освіта поступово стає діяльнішою, творчою як для вчителів, так і для учнів. Дедалі більше педагогів розуміють мету навчально-виховного процесу не лише як навчальні досягнення учнів, а й як цілісний вплив на особистість дитини [3, 18].

В умовах невинної модернізації суспільства, яка стала відмітною рисою сучасності, важко переоцінити роль системи освіти, що перетворюється на основний інструмент здійснення цієї модернізації у суспільних масштабах [3, 14].

Традиційні фактори виробництва – природні ресурси, робоча сила і капітал – не зникли, але набули другорядного значення. Ці ресурси можна отримати, причому без особливих зусиль, якщо маєш необхідні знання. З іншого боку, ці знання ще треба отримати. І тут важливу роль відіграє освіта, яка перетворюється для сучасної людини на елемент повсякденного життя, на справу всього життя – вчитися треба постійно, вдосконалюючись у виконанні своїх професійних обов’язків, а не

лише у ранньому та юнацькому віці. Однак саме у школі формується ставлення учнів до навчання і в школі людина здобуває навички та потреби до праці, у тому числі й до самонавчання.

Аналіз сучасних досліджень. Вивченню проблеми освітніх реформ та їх результатам, включаючи реформи змісту освіти присвячено багато праць В. Астахова, В. Ю. Ковальчука, О.В. Овчарук, Н.М. Бібік. Питання щодо організаційно-педагогічних засад реформування шкільної освіти в Україні висвітлюється у роботах О.Я. Савченко, М.П. Пантюка.

Мета статті. Проаналізувати головні аспекти та принципи реформування змісту сучасної початкової освіти в Україні, та розкрити ключові компетентності, які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміст освіти не повинен зазнавати впливу будь-яких політичних партій і класового підходу у доборі навчального матеріалу, в оцінці відповідних явищ, подій тощо. Водночас зміст освіти забезпечує соціалізацію дитини, тобто безболісне входження її у світ цінностей, зафіксованих Конституцією, законами нашої країни, закріплених традиціями і звичаями народу.

Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще необхідно навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов’язані з ціннісними установками учня, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

У проекті нового базового Закону “Про освіту” визначено, зокрема, 10 груп компетентностей, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань [6].

1. *Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.* Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування.

2. *Компетентності в природничих науках і технологіях.* Наукове розуміння природи і

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати.

3. Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

4. Уміння навчатися впродовж життя. Здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя.

5. Спілкування іноземними мовами. Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.

6. Математична грамотність. Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем.

7. Соціальні і громадянські компетентності. Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів.

8. Загальнокультурна грамотність. Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя

відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

9. Екологічна грамотність і здорове життя. Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

10. Підприємливість. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Здатність до підприємницького ризику [6].

Усі перелічені компетентності однаково важливі й взаємопов'язані. Кожну з них діти набуватимуть послідовно, поступово під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти.

Основні принципи реформування змісту сучасної початкової освіти – гуманітаризація, диференціація, інтеграція. Аналіз цих принципів і подає у своїй праці О. Савченко [4, 2]. Їх реалізація має на меті формування творчої особистості як умови і результату повноцінного процесу навчання.

Гуманітаризація змісту на всіх рівнях освіти – це, передусім, вияв нового мислення світового співтовариства щодо глобальних проблем розвитку людства. Вона передбачає, насамперед, посилену увагу до внутрішнього світу людини, найбільше сприяння розвитку всіх її здібностей, фізичних і моральних якостей. У філософії гуманістичні цінності давно набули свого розвитку і обґрунтування. В сучасному глобалізованому суспільстві стає зрозумілим, що без прищеплення цих цінностей неможливий не лише успішний розвиток окремої людини, але й безпечний і поступальний розвиток народів усієї планети.

На думку професора В.Ю. Ковальчука – пріоритет у гуманітаризації школи належить мовній, літературній, історичній, естетичній освіті, людинознавчим курсам, завдяки яким діти краще пізнають свою національну самобутність і світ, людей, суспільство, вчатьса самоорганізації та саморегуляції поведінки. Це сприяє розвитку гуманітарного мислення, утвердженню самоцінності кожної особистості. Важливим елементом гуманітаризації школи є такий предмет, як “Природознавство”, який нещодавно було введено з першого класу навчання. Гуманітарна спрямованість початкової освіти передбачає ознайомлення з регіональними особливостями у побуті, традицій, трудової діяльності населення краю, різноманітністю жанрів народної творчості, народним землеробським календарем тощо [2, 17].

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

Гуманітаризація визначає, що людина у взаєминах з природою – не стільки володар, а скільки лише її частинка. Тому ставиться мета змалку виховувати відповідальне ставлення дитини до свого довкілля. Елементи екологічної освіти вводяться з перших класів школи.

Таке багатоаспектне явище, як гуманітаризація змісту освіти, здійснюється можливостями не лише гуманітарних, а й інших предметів. У змісті математики, трудового навчання, природознавства, роль яких незамінна у формуванні світогляду, мають бути компоненти, що сприяють виробленню гуманітарного ставлення до навколишньої дійсності.

Важливим є і формування у дітей понять про здоровий спосіб життя та свої фізичні можливості, здатності до саморегуляції поведінки, оволодіння засобами відтворення працездатності тощо.

Українську мову як державну слід вивчати в початкових школах усіх типів так, щоб діти вільно володіли нею, усвідомлювали, відчували через мову свою ментальність, свої витоки. Змістове і часове співвідношення її вивчення з вивченням інших мов, на нашу думку, має визначатися їх близькістю. Мета вивчення нерідких мов – передусім опанування умінь та навичок спілкування, без яких не обійтись у нашому глобалізованому світі. Початкова школа повинна бути багатомовною, адже сприйнятливість молодших учнів до засвоєння мов – науково доведений факт.

Виняткове значення у загальнокультурному розвитку дитини має мистецтво як засіб передачі морального досвіду свого народу й усього людства, джерело дитячої творчості і засіб спілкування. Важливим є не лише введення окремих спеціальних предметів, пов'язаних із розвитком мистецьких навичок, але й включення естетичного елементу в усі інші навчальні предмети [2, 18].

Диференційований підхід до визначення змісту освіти має бути обов'язковим принципом функціонування початкової школи. Він забезпечується різними шляхами залежно від типу школи та рівнів готовності дітей до навчання і може виявлятися в тому, що одні й ті ж цілі початкової школи досягаються на різному матеріалі.

Зміст початкової освіти диференціюється і залежно від типу школи. Нині створюються різні підручники не тільки для масових шкіл, але й для гімназій, ліцеїв, авторських шкіл тощо.

Психологи і методисти радять при визначенні змісту початкової освіти враховувати рівень

готовності дітей до навчання. Зокрема, для обдарованих дітей і тих, кому навчання дається з відчутними труднощами, рекомендуються різні навчальні програми та підручники, але і обов'язковим відображенням базового компонента. Тут диференціація може виявлятися у звуженні чи розширенні інформаційної частини, зміні темпу засвоєння, способів подачі матеріалу.

Крім зовнішньої диференціації (на рівні змісту предметів і різних способів організації його засвоєння), у початковій ланці широко застосовується і внутрішня. Вона передбачає диференціювання змісту навчального матеріалу для учнів з різною підготовкою у межах теми чи окремого уроку, що дає змогу дати сильнішим дітям матеріал, який стимулює їхній розвиток, а слабшим – полегшити засвоєння програмного мінімуму. Це також важливий елемент демократизації освіти, який вимагає відповідної педагогічної майстерності вчителя. Йдеться також про те, що сутність засвоєних елементарних знань не повинна суперечити науковим твердженням, тобто в доборі змісту мають одночасно враховуватися принципи науковості і доступності [2, 19].

Особливість сучасної науки – інтеграція знань про розвиток навколишнього світу і суспільства. У дітей досить рано з'являється свій "образ світу". Попри його недосконалість, він має істотну характеристику – цілісність сприймання навколишнього. Із вступом до школи ця цілісність, на думку О. Савченко, зазнає небезпеки бути зруйнованою через кордони між окремими предметами. В результаті цього знання, які здобувають діти, мало пов'язані між собою. Деякі вчителі застосовують на своїх уроках міжпредметні зв'язки, але це має епізодичний характер. Якісно новий рівень синтезу знань – інтегровані предмети, інтегровані курси, які об'єднують навколо певного поняття чи теми різномірні знання. Синтез цих знань допомагає показати об'єкт із різних боків, з'ясувати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати аналіз порівняння, узагальнення. Особливо це важливо для формування світоглядних, людинознавчих, екологічних, комунікативних умінь, понять [5, 55].

Інтегровані курси можуть будуватися на основі злиття двох-трьох предметів в один або об'єднання знань з окремих проблем в інтегровані блоки. Введення інтегрованих курсів (предметних і проблемних) створює передумови для різнобічного розгляду базових понять, явищ, ширшого охоплення змісту, формування в учнів самостійного мислення, позитивно-емоційного ставлення до пізнання, економного використання

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ

навчального часу. Інтеграція змісту дає можливість зменшити кількість обов'язкових предметів, раціонально використовувати педагогічні кадри, особливо в мало-комплектній і неповній середній школах. Ученим складно виділити системоутворюючі поняття, які відображають реально існуючу потребу їх цілісного і різнобічного розгляду. Важливо тільки, щоб інтеграція не перетворилася на мозаїку формально об'єднаних за зовнішніми ознаками різнорідних знань. Уникнути цього якраз і можна завдяки універсалізму філософського підходу [1, 13].

Висновки. Отже, сучасний зміст початкового навчання має бути багатокомпонентним і національним, бо це – об'єктивна передумова реалізації його розвивальних і виховних функцій. Утверджуючи парадигму особистісно орієнтованої, компетентнісної освіти, вчителі повинні реалізувати нові дитиноцентристські підходи до навчально-виховного процесу. В центрі уваги сучасної початкової школи – учень з його обдарованістю, здібностями, потенційними можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астахова В. Система освіти України в пошуках відповідей на глобальні виклики епохи / В. Астахова // *Новий колежіум*, 2004. – № 5/6. – С. 12–15.
2. Ковальчук В.Ю. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя: модернізаційний аналіз: монографія / В.Ю. Ковальчук. – Київ – Дрогобич: Коло, 2004. – 264 с.
3. Пантюк М., Колток Л., Пантюк Т. Актуальні проблеми педагогіки початкової освіти / навчально-методичний посібник / М. Пантюк, Л. Колток, Т. Пантюк. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. – 178 с.
4. Савченко О.Я. Реформування змісту початкової освіти / О.Я. Савченко // *Почат. шк.* – 1996. – № 1. – С. 2 – 7.

5. Савченко О.Я. *Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко.* – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

6. Міністерство освіти і науки України. *Проект для обговорення. Нова школа* // *[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>*

REFERENCES

1. Astakhova, V. (2004). *Systema osvity Ukrainy v poshukakh vidpovidei na hlobalni vyklyky epokhy* [The educational system of Ukraine in search of answers to the global challenges of the era]. *Novyi kolehium*, no. (5/6), pp. 12–15. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, V.Iu. (2004). *Profesiina ta svitohliadno-metodolohichna pidhotovka suchasnoho vchytelia: modernizatsiyni analiz* [Professional and ideological and methodological training of a modern teacher: modernization analysis]. Kyiv – Drohobych: Kolo, p.264. [in Ukrainian].
3. Pantiuk, M., Koltok, L. & Pantiuk, T. (2017). *Aktualni problemy pedahohiky pochatkovoї osvity navchalno-metodychnyi posibnyk* [Actual problems of primary education pedagogy teaching aids]. Drohobych: DSPU Publ., p.178. [in Ukrainian].
4. Savchenko, O.Ia. *Reformuvannia zmistu pochatkovoї osvity* [Reforming the content of elementary education]. *Pochat. shk.*, no.1, pp. 2 – 7. [in Ukrainian].
5. Savchenko, O.Ia. (1997). *Dydaktyka pochatkovoї shkoly: Pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv* [Elementary School Didactics: Textbook for Students at Teaching Faculties]. Kyiv: Abrys, p.416. [in Ukrainian].
6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. *Proekt dlia obhovorennia. Nova shkola* [Project for discussion. New school]. [Elektronic resource]. Available at <http://mon.gov.ua/202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.08.2017

“Вивчай все не з марнославства, а задля практичної користі”.

Георг Крістоф Ліхтенберг
німецький вчений, сатирик

“Мистецтво навчання є мистецтво пробуджувати в юних душах допитливість і потім задовольняти її”.

Анатоль Франс
французький прозаїк

